

Суттєве значення для розвитку процесів міжнародної інтеграції України для цього має державна політика розвитку інформаційних мереж підтримки зовнішньоекономічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. George J. The Tenable Range of Functions of Local Government in Federal Expenditure Policy for Economic Growth and Stability. - Washington: Joint Economic Committee, 1957. - 146p.
2. Кочетов Э. Глобалистика как геэкономика, как реальность, как мироздание. - М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2001. - 704 с.
3. Натрошвили Р.Н., Харлим В. М. Мировая экономика и международные экономические отношения. // Краткий словарь-справочник. –К., 2008. -456 с.
4. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ. 2003. – 498 с.
5. Стратегія економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія / За ред. проф. Д.Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538с.
6. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. – К.: Знання України, 2002. – 190 с.

Надійшла 09.07.2010

УДК 339.1:658.788(477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

С.Г. НАТРОШВИЛІ

Київський національний університет технологій та дизайну

Стаття присвячена актуальній проблемі перетворення національних економік в умовах подальшої глобалізації світового господарства. Розглядаються суб'єкти трансформаційних процесів, підкреслюється особлива роль регіонів на шляху формування цілісної, відкритої для інновацій, модерної національної економіки

Сучасний світ переживає непростий період радикальних трансформацій, що зачіпають основи економічних систем різного рівня. Загострення протиріч, хаотичність економічної динаміки й наростання хвилі глобальних криз обумовлені вичерпанням потенціалу росту західного індустріального суспільства, нездатністю знайти адекватні відповіді на виклики нової епохи.

В межах глобальних тенденцій відбуваються переміни в національних економічних системах, які мають специфічні риси розвитку. У результаті масштабних трансформацій на постсоціалістичному просторі відбулася різка зміна напрямку розвитку економічних відносин, що супроводжувалась цілою низкою політичних, соціокультурних та економічних катаклізмів. Це з необхідністю потребує ретельного вивчення ключових напрямів розвитку світового господарства, узагальнення досвіду адаптації індустріально розвинених країн до реалій сучасного світового ринку, теоретичного осмислення специфічного, особливого, національного в сучасних тенденціях глобалізаційних процесів, аналізу власної практики системних економічних трансформацій.

Перехід до інформаційної цивілізації посилює взаємодію національних економік для відповіді на виклики епохи і актуалізує проблему впливу глобалізаційних процесів на формування вектору економічних трансформацій, на результативність системних змін певних соціально-економічних систем. Для багатьох постсоціалістичних країн нагальним питанням дотепер залишається не коригування процесів трансформації економічної системи, а формування нового вектора їхнього здійснення як в мажах, так і поза межами національних економік.

Об'єкти та методи дослідження

Дослідження трансформаційних процесів в різноманітних соціально-економічних системах знайшли своє відображення у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Проблемам розвитку економіки України в умовах глобалізації присвячені роботи Д.Г. Лук'яненка; теорія і практика трансформації економічних систем є предметом аналізу Л.П.Стеблякової, актуальні питання регіональної економіки розглядаються в працях А.Г.Гранберга; основні етапи і тенденції трансформації українського суспільства вивчають Е. Головаха, Н. Панина; Л.Хоффмані Ф. Мьолперс сформулювали основні напрями руху України до Європи.

Подальшого розвитку потребує аналіз регіонів, областей як суб'єктів трансформації національних економік, їх вплив на формування трансформаційної економіки України.

Постановка завдання

Метою дослідження є: на основі вивчення фундаментальних проблем трансформації економічних систем визначити роль регіонів в піднесенні національної економіки в умовах глобалізаційних процесів.

Результати та їх обговорення

В економічній літературі існує багато підходів до вивчення трансформації економічних систем. Сьогодні найбільш вагомим і найчастіше уживаним є системний підхід до дослідження трансформації економічних систем у контексті теорії економічного розвитку Й. Шумпетера.

Й. Шумпетер вважає, що джерелом економічного розвитку є постійно виникаючі інновації, які на кожному новому етапі дозволяють одержувати більші ефекти з наявних ресурсів, ринків і технологій. При розгляді трансформації економічної системи шумпетерівська гіпотеза дає можливість пояснити, яким чином відбувається розвиток і нескінченні зміни в системі. Ідея Й. Шумпетера протистоїть неокласичній моделі, де основним постулатом є раціонально діючий індивід, який ототожнюється з елементом, що сам по собі байдужий до системи і не містить системної якості, що інтегрує його в цілісність.

Оскільки з розвитком і підвищенням рівня зрілості економічної системи збільшується різноманіття факторів впливу на її зміни, на наш погляд, саме системний підхід у контексті теорії економічного розвитку дасть можливість врахувати й теоретично відобразити всю палітру чинників, що впливають на трансформаційні процеси.

В умовах глобалізації збільшується інтенсивність зв'язків і зростає міжнародна взаємозалежність організаційно-технологічних факторів розвитку системи; все більшого значення набуває взаємодія й взаємодоповнення ринкових і неринкових процесів, домінуючих компонентів системи виробничих відносин. Невід'ємними органічними факторами, що визначають зміни в системі економічних відносин, а

також вектор трансформації, виступають процеси розвитку, інституціоналізації й соціалізації економіки. З розвитком глобальної економіки зростає ступінь впливу глобалізаційних імперативів на трансформацію національних економічних систем і відбувається перетворення глобальних викликів в ендогенні фактори розвитку.

Трансформація - це не тільки актуалізація закладеного в системі потенціалу, зміна станів та форм функціонування, але й її вихід на інший організаційний рівень існування. Зазначимо, що трансформацію можна розглядати як об'єктивно-суб'єктивний процес: відбуваючись відповідно до об'єктивних законів він може прискорюватись чи змінювати спрямованість під впливом суб'єктивної діяльності.

Серед цілої низки завдань для трансформаційних національних економік особливе місце займає питання вибору вектору руху економічної системи. Практично всі постсоціалістичні країни обрали орієнтацію на ринкову економіку. Однак сучасна фінансова криза виявила залежність економіки від оптимальної комбінації ринкових і неринкових (державного, загальнонаціонального, корпоративного, міжнародного) регулюючих механізмів. У міру розвитку «нової економіки», інтелектуалізації виробництва, розширення горизонтальних (мережних) зв'язків, посилення всеукраїнської інтегрованості зростає роль і значення неринкового механізму координації економічних зв'язків. Тому так важливо враховувати не лише прогресивний закордонний досвід, але й всі позитивні моменти минулого стану економіки, адаптованої до державного регулювання.

Потужні глобалізаційні процеси гостро ставлять проблему суб'єктів трансформаційного процесу. На основі аналізу сучасних процесів концентрації виробництва, розширення сфери інституціоналізації й поглиблення соціалізації економіки можна зробити висновок про закономірне заміщення індивідуального економічного суб'єкта інституціонально-функціональними суб'єктами (ринком, фірмою, підприємницькими й асоційованими структурами, державою, наднаціональними утвореннями) і зростанням ролі останніх. [1]

Аналіз досвіду ринкових перетворень економік постсоціалістичних країн, соціально-економічних і інституціональних змін у них показав, що ці пертурбації не завжди обумовлюються й підкріплюються відповідними змінами техніко-виробничих структур, що є однією із причин стримування процесу формування цілісної трансформаційної економіки.

Глобалізація світової економіки збагачує економічний простір національної економіки, збільшує масштаби експортної й імпоротної діяльності, розширює можливості економічного розвитку. З іншого боку надмірна відкритість національної економіки призводить до зростання загроз і небезпек.

При переході до ринкової системи більшість постсоціалістичних країн (навіть при наявності передових секторів) стартували з відносно низького рівня економічного розвитку. Лібералізація в цих країнах супроводжувалася відкриттям границь із виділенням експортоорієнтованих блоків, їхнім самовідокремленням від інших секторів економіки, що порушувало цілісність економічного організму. Наслідком проведеної ліберальної політики, а також політики «переділу власності» стало утворення потужних державно-корпоративних монополістичних, олігархічних структур, які в умовах розмитості інституціональних рамок господарської діяльності відіграють потужну регулюючу функцію на противагу силам ринку й держави. Перевага приватних інтересів таких структур над національними інтересами в

сукупності з іншими проблемами призвели до системних порушень в економіках постсоціалістичних країн, обумовили їхню нестійкість, слабку адаптивність до викликів глобалізаційних процесів, низьку конкурентоспроможність на світових ринках. [1]

Після одержання незалежності Україна змінювала свою економіку на тлі гострої кризи планової системи господарювання, розриву стійких економічних зв'язків, необхідності впровадження ринкових відносин. За майже два десятиліття Україна здійснила ґрунтовну комплексну трансформацію й перетворилася в самостійний міжнародний господарський суб'єкт із досить динамічною економікою. [2; 152]. Зауважимо, що впровадження законів і правил ринкової економіки в Україні відбуваються під впливом власної історії, культури, звичаїв, менталітету, політики, ресурсної бази. Поступово вимальовується своєрідна економічна модель розвитку – національна за формою і інноваційна за змістом, на основі якої формується специфічна національна економічна система. [3]

Для забезпечення закріплення й розвитку позитивних тенденцій в економіці країни необхідна адекватна й зважена політика реформування, яка б сприяла підвищенню ефективності національної економічної системи і досягненню її головної мети - суспільного добробуту. З іншого боку, подальша трансформація економіки України не можлива без відповідних змін у технічній й технологічній структурі виробництва, заснованих на використанні сучасних досягнень науково-технічного прогресу, а також без реалізацію власного потенціалу в сфері високих технологій. [4]

На наш погляд, в умовах поглиблення науково-технічного прогресу, глобалізації народногосподарських зв'язків, реалізації потужного потенціалу розвинутих країн на світових ринках піднесення національної економіки залежить від розвитку зовнішньоекономічної діяльності окремих регіонів країни.

Регіон - це складна, цілісна, неоднорідна, розміщена в просторі відкрита соціально-економічна система, яка є органічною складовою національної економіки, що включається в ще більшу економічну систему - світове господарство. Регіон сформований з метою раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, пропорційного сполучення різних галузей, формування стійких внутрішньо регіональних і міжрегіональних виробничих та технологічних зв'язків. Регіон є відтворювальною системою, що характеризується комплексністю господарства - збалансованістю, пропорційно погодженим розвитком виробничих сил. Зазначимо, що при дотриманні комплексності ефективно виконується основна народногосподарська функція - спеціалізація регіону, що визначається наступними найбільш істотними показниками: індексом рівня спеціалізації регіону по галузях (відношення питомої ваги регіону в Україні у виробництві продукції даної галузі до питомої ваги регіону в Україні у всій промисловості й сільському господарстві); індексом ефективності спеціалізації (відношення обсягу виробництва на одиницю витрат у регіоні до такого ж показника по Україні); загальним індексом спеціалізації (добуток попередніх приватних індексів). [5]

Підкреслимо, що соціально-економічний розвиток регіонів значною мірою залежить від величини та ефективності використання наявного на даній території економічного потенціалу – сукупної здатності наявних у межах регіону економічних ресурсів забезпечити виробництво максимально можливого обсягу матеріальних благ і послуг, що відповідають потребам населення на даному етапі його розвитку. При визначенні впливу трансформації національних економік на структурні

зрушення економічного потенціалу регіону необхідно проаналізувати основні складові цього потенціалу, ознайомитися із показниками його зовнішньоекономічної діяльності, обсягами інвестицій в економіку регіону, а також вирізнити підприємства з високим рівнем інноваційної діяльності.

Як базова одиниця адміністративно-територіального поділу держави, регіон, маючи менший масштаб у порівнянні з державою, характеризується більшою адаптаційною здатністю до трансформаційних впливів. Як елемент системи «підприємство - регіон - держава» регіон у сфері зовнішньоекономічної діяльності виявляється самою слабкою ланкою. Держава має в руках достатній інструментарій регулювання зовнішньоекономічної діяльності: валютний курс, мито, формування концепцій і стратегії розвитку. Підприємство майже вільно обирає собі партнерів з-за кордону, самостійно вирішує питання про закриття тих або інших виробництв. Регіон же, найчастіше, ослаблений моно спеціалізацією промисловості й сільського господарства, а також необхідністю дотримання регіональних пропорцій.

Залучення іноземних інвестицій є одним із пріоритетних напрямів трансформації економіки регіонів. Аналіз іноземного інвестування в Черкаській області виявляє позитивну динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в регіон. Протягом 2009 року в порівнянні з 2008 року відбулося збільшення обсягу іноземного інвестиційного капіталу на суму 54,4 млн. доларів США, і станом на 01.01.2010 обсяг прямих іноземних інвестицій нерезидентів в економіку області становив 222,5 млн. доларів США. Основними інвесторами серед нерезидентів 44 країн світу (87,3% загального обсягу іноземних інвестицій в економіку області) є: Кіпр – 81,4 млн. доларів США (36,6% усіх прямих інвестицій області); Сполучене Королівство Великобританії – 53,9 млн. доларів США (24,2%); Німеччина – 26,4 млн. доларів США (11,9%); Сполучені Штати Америки – 16,2 млн. доларів США (7,3%); Франція – 9,9 млн. доларів США (4,5%); Російська Федерація – 6,4 млн. доларів США (2,9%).

В галузевому розрізі розподіл прямих іноземних інвестицій станом на 01.01.2010 має такий вигляд: підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів) – 74,6 млн. доларів США або 33,5 % усіх прямих інвестицій області; підприємства, які займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, де зосереджено 55,2 млн. доларів США (24,8%); підприємства, які займаються виробництвом іншої неметалевої мінеральної продукції – 25,2 млн. доларів США (11,3%); сільськогосподарські підприємства – 18,9 млн. доларів США (8,5%); підприємства целюлозно-паперового виробництва, видавничої діяльності – 18,4 млн. доларів США (8,3%); підприємства машинобудування – 5,6 млн. доларів США (2,5%).

Інноваційна діяльність в промисловості області порівняно з попередніми роками також значно поліпшилась. У 2009 році 37 промислових підприємств області займалися інноваційною діяльністю: це становить 11,6% промислових підприємств (у 2008р. таких підприємств було 27 (8,9%), у 2006р. – 23 (7,5%)).

За видами промислової діяльності найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах машинобудування, де інновації здійснювали 15 підприємств (40,5% від загальної кількості, що займалися інноваційною діяльністю), у хімічній і нафтохімічній промисловості – 8, у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 6, у легкій промисловості – 3,

виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції – 2, металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – 1, в інших галузях промисловості – 2.

Основними напрямками інноваційної діяльності були розробка і впровадження нових технологічних процесів, створення і освоєння технологічно модерної або значно удосконаленої продукції та впровадження її у виробництво. 55,9% підприємств (від загальної кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації) здійснювали продуктивні інновації. Протягом 2009р. ними освоєно виробництво 57 найменувань інноваційної продукції, з яких майже третина – нові види техніки (за 2008р. впроваджено 37 видів інноваційної продукції, з них 67,6% видів техніки, за 2007р. впроваджено 22 види інноваційної продукції, з них 86,4% видів техніки). 41,2% промислових підприємства здійснювали процесові інновації (створювали нові або значно удосконалювали виробничі процеси та запроваджували їх у виробництво), в результаті чого запроваджено у виробництво 23 нових технологічних процеси, з яких майже дві третини – маловідходні, ресурсозберігаючі (2008р. впроваджено 13 технологічних процесів, у т.ч. 69,2% маловідходні, ресурсозберігаючі, у 2007р. – 3 технологічні процеси, у т.ч. 1 ресурсозберігаючий). [6]

Висновки

Радикальні зміни, що відбуваються сьогодні в світовій економіці, суттєво впливають на трансформацію національних економік, постсоціалістичних країн зокрема. Це з необхідністю потребує теоретичного осмислення особливого, національного в сучасних тенденціях глобалізаційних процесів.

В процесі становлення «нової економіки», посилення всеукраїнської інтегрованості зростає значення врахування не лише прогресивного міжнародного досвіду, але й власної історії, культури, звичаїв, менталітету, політики, ресурсної бази, навіть досвіду державного регулювання економікою.

Подальша трансформація економіки України можлива лише на основі національної за формою і інноваційної за змістом економічної моделі розвитку, яка передбачає відповідні зміни у технічній й технологічній структурі виробництва, заснованих на використанні сучасних досягнень науково-технічного прогресу, а також реалізацію власного потенціалу в сфері високих технологій.

В умовах глобалізації народногосподарських зв'язків піднесення національної економіки залежить від розвитку зовнішньоекономічної діяльності окремих регіонів країни, які характеризуються більшою адаптаційною здатністю до трансформаційних впливів.

Одним із пріоритетних напрямів трансформації економіки регіонів є залучення іноземних інвестицій. Аналіз іноземного інвестування в регіонах, Черкаській області зокрема, виявляє позитивну динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в регіон, активізацію інноваційної діяльності. Це дозволяє з високою вірогідністю прогнозувати в найближчому майбутньому позитивні структурні зрушення економічного потенціалу регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стеблякова Л.П. Трансформация экономических систем: теория и практика // М., 2010. - 387 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальный контекст развития экономики Украины // Вчені записки: науковий збірник. Випуск 2. – Київ. – 1999. – с. 151-157.

3. Кухарская Н.А. Геоэкономическая трансформация промышленности Украины. - Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2005. – 209 с.
4. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. М.: Госуниверситет, высшая школа экономики, 2000. – 493 с.
5. Кухарская Н.А., Регион как субъект трансформации национальной экономики. // Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2007. – 27 с.
6. Головне управління статистики у Черкаській області. - <http://www.stat.cherkassy.ua/>
Статистичні щорічники України за 2001-2009 рр. – К.: Держкомстат України – 2010 р.

Надійшла 09.07.2010

УДК 658.284:65

ВПЛИВ ПРОВЕДЕННЯ ВИСТАВОК ТА ЯРМАРКІВ НА РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В. Є. ОВЧАРЕК, Н. А. КРАХМАЛЬОВА

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті розглянуто особливості впливу виставок та ярмарків як інтегрованих маркетингових заходів, на розвиток діяльності промислових підприємств та економіки країни в цілому. Визначено основні цілі та завдання суб'єктів виставкового ринку

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні та посилення конкурентної боротьби обумовлюють об'єктивну необхідність використання підприємствами легкої промисловості комунікаційної політики на основі удосконалення виставкової діяльності. У цьому напрямку важливим є здійснення суб'єктами господарювання виставкової діяльності, яка виступає одним з основних комунікаційних засобів маркетингової діяльності підприємств на ринку, де комунікації розглядаються як необхідний інструмент управління підприємством. Однак, постійні зміни у зовнішньому середовищі вимагають від підприємств систематичного аналізу ринкової кон'юнктури, що базується на механізмах маркетингу та обумовлено економічним розвитком держави, орієнтацією економіки на споживача. Саме тому необхідно важливу роль відводити виставковим заходам.

Об'єкти та методи дослідження

Питання розвитку виставок та ярмарок як елементів маркетингових комунікацій, знаходять своє відображення у багатьох наукових публікаціях. Це пов'язано з підвищенням ролі даних заходів у діяльності суб'єктів господарювання.

Фундаментальні дослідження, присвячені вивченню особливостей впливу виставково-ярмаркових заходів на господарську діяльність підприємств легкої промисловості та визначенню специфічних та характерних для виставкової діяльності підходів, що вимагають дотримання певних правил, законів та кодексів знайшли відображення у працях таких відомих науковців як Багрова І.В., Редіна Н.І., Власюк В.Є., Гетьман О.О., Філоненко І. К., Пекар В. О., Критсотакіс Я.Г., Шарков Ф.И. та ін.